

‘Rangaistusvaatimuksen’ selittäminen sovittelussa: keskusteluanalyttinen näkökulma rikosoikeudellisen käsitteen ymmärrettävyyteen

Harjunpää, Katariina, Kaikkonen, Suvi & Dubovyi, Aleksandr

Sovittelu on vapaaehtoisuuteen perustuva menettelytapa, jolla voidaan ratkaista rikos- ja riita-asioita. Tässä tutkimuksessa tarkastelemme videotallennettujen sovittelutapaamisten pohjalta, miten sovittelijat ja rikoksen tai riidan osapuolet keskustelevat sovittelusopimuslomakkeen täyttämiseen liittyvästä valinnasta: siitä, vaatiiko asianomistaja tekijälle rangaistusta vai luopuuko hän vaatimuksesta. Päätöksen seuraukset riippuvat käsiteltävästä asiasta. Asianomistajarikoksissa rikosprosessi voi päättyä, jos asianomistaja luopuu vaatimuksesta, kun taas virallisen syytteen alaisissa rikoksissa poliisi tai syyttäjä päättää, miten asia etenee.

Aineistomme keskusteluissa osapuolet ilmaisevat toisinaan ymmärrystä tai ymmärryksen puutetta siitä, mitä rangaistusvaatimus tarkoittaa. Sovittelijat tuottavat vastaavasti selityksiä rangaistusvaatimuksesta. Tarkastelemme näitä tilanteita keskusteluanalyttisesti ja kysymme i) miten osapuolet osoittavat rangaistusvaatimusta koskevaa ymmärrystä tai sen puutetta ii) miten sovittelijat vastaavat näihin ymmärryksen (puutteen) osoituksiin ja iii) miten ymmärryksestä neuvottelemisen kietoutuu yhteen rangaistusvaatimuksesta päättämisen kanssa.

Alustavat havaintomme osoittavat, että sovittelijat selittävät rangaistusvaatimusta mm. tilanteissa, joissa on viitteitä siitä, että osapuoli ymmärtää väärin päätöksensä vaikutukset tapauksen etenemiseen. Osa selityksistä on monimutkaisia tai harhaanjohtavia, ja osapuolet saattavat vastata niihin ilmaisemalla ymmärrysongelmia ja turhautumista. Haasteita rangaistusvaatimuksen ymmärtämiselle ja selittämiseksi tuottaa osaltaan rangaistusvaatimuksen kytkeytyminen korvausvaatimuksiin.

Tutkimus tarjoaa näkökulmia sovittelumenettelyn ymmärrettävyyteen osapuolille erityisesti sen osalta, miten sovittelu korvaa tai täydentää rikosoikeudellista prosessia. Tutkimus näyttää, miten keskustelun osallistajat nostavat rikosoikeudellisen käsitteen ymmärrettävyyden esiin vuorovaikutuksessa ja miten sitä käsitellään. Aineisto koostuu 19 sovittelutapauksen erillis- ja yhteistapaamisten videotallenteista ja niiden litteraateista. Keskustelut ovat suomenkielisiä tai tulkattuja suomen ja arabian/darin/venäjän välillä.